

VOOR IK HET VERGEET

JAAP DE KAM

Bij Brave New Books verscheen eerder van Jaap de Kam:
Vaarwel Vlissingen (2019)
Verborgene Verhaal (2021)

Copyright © 2022 Jaap de Kam
All rights reserved

Derde (gewijzigde) editie, januari 2023

Tweede (gewijzigde) editie, februari 2022
Correcties: Rika de Kam-Habets, KAMHA Taalservice

Eerste editie, december 2021
Correcties: Elly van Soelen-de Kam

Vormgeving binnenwerk met Vellum
Vormgeving omslag met iStudio
Uitgave Brave New Books

De auteur heeft ernaar gestreefd om de rechten met betrekking tot de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de auteur richten.

Voor Daan

INHOUD

<i>woord vooraf</i>	ix
1. Peuter	1
2. School	34
3. HBS	81
4. Lange zomer van 1968	116
5. Studentenleven	133
6. Rika	167
7. Eindhoven	191
8. Edmonton	212
9. Amsterdam	253
10. Heidelberg	293
Nawoord: een bijzonder vak	326
Overzicht Fundamentele Fysica	330
<i>Woord van dank</i>	349

WOORD VOORAF

Vroeger keek ik zelden achteruit, altijd naar de toekomst. De realiteit is nu dat ik veel meer verleden dan toekomst heb. Ik kijk inmiddels wat vaker terug, daar is meer te zien. Het zou jammer zijn om dat verleden verloren te laten gaan.

Deze vreemde coronatijd zorgt voor veel ellende en ongemak, maar ook voor rust en ruimte om herinneringen op te schrijven. Het zijn herinneringen aan mijn jonge jaren. Dat is een afgesloten en inmiddels overzichtelijke periode. De afstand in de tijd kristalliseerde de hoofdzaken uit.

Ik ben een babyboomer uit de karige jaren vijftig van wederopbouw. De schaduw van Hitlers gruwelijke wereldoorlog hing nog over mijn kindertijd. De dreiging van een allesvernietigende atoomoorlog was een hoofdelement in het decor van de grote geschiedenis tijdens mijn jeugdjaren. Vanaf de tweede helft van de jaren zestig werd die dreiging door internationale afspraken naar de achtergrond gedrongen. Het daaropvolgende vrolijke optimisme en de hoop op een mooie nieuwe wereld hoorde ook tot dat decor, net als de deceptie van de jaren zeventig daarna.

Het hernieuwde optimisme en het naïeve geloof in de eeuwige wereldvrede na het instorten van de communistische dictaturen in Europa gebeurde pas na mijn jeugd. Dat vormde het decor voor onze kinderen. Zij konden van een onbezorgde jeugd genieten.

Maar wat te denken van onze kleinkinderen, en de nog latere generaties? Actueel is de onverwachte en barbaarse oorlog in Europa van Poetin. De cynische dictator van Rusland, bang voor zijn eigen volk, voelt zich bedreigd door de vrijheid in aangrenzend Oekraïne. Hoe dit afloopt is bij dit schrijven nog niet te zeggen. Maar een positief gevolg is al te zien: de ongekend snelle eensgezindheid en slagvaardigheid van de vrije democratische landen.

Belangrijker en bedreigender voor de latere generaties is klimaatverandering en het sluipende gevaar van niet-afbreekbaar plastic. Toch is er nog reden voor optimisme, als er tenminste net zo snel, eensgezind en slagvaardig opgetreden wordt als nu tegen de Russische dictator.

Want het gevaar van fossiele brandstof en plastic kunnen we overwinnen, dankzij ons vernuft en de wetenschap. Ter illustratie: ruim dertig jaar werkte ik in de ruimtevaartindustrie, in het begin aan zonnepanelen voor satellieten. Zonnepanelen werden toen nog vrijwel alleen in de ruimtevaart gebruikt, want ze waren veel te duur voor iets anders. En kijk wat er in luttele decennia mogelijk is gebleken: enorme zonneparken, en zonnepanelen overal op de daken. Deze corona-pandemie is al bijna overwonnen door de razendsnelle ontwikkeling van effectieve vaccins.

Dit verhaal is een persoonlijke geschiedenis over het opgroeien in de jaren vijftig en zestig, over liefde en leven in de jaren zeventig en het begin van de jaren tachtig in binnen

en buitenland. Ik had het voorrecht om een aantal jaar een bijdrage aan de wetenschap te mogen leveren, de theoretische natuurkunde, een fascinerende en extreme tak van wetenschap.

Dit relaas is geen zware kost, maar er komen wel enkele stukjes natuurkunde in voor. Om de fascinatie voor dit moeilijk te doorgronden vak te verhelderen, heb ik een beknopt overzicht van de fundamentele fysica en de huidige stand van het vak als bijlage toegevoegd.

De theoretische natuurkunde is een veeleisende wetenschap, waarin je jezelf kunt verliezen. Verloren voor een leven dat meer te bieden heeft.

Al bijna veertig jaar woon ik met echtgenote Rika in Amstelveen, we kregen er twee dochters en genieten van vier kleinkinderen. Ze zijn van na mijn tijd als theoretisch fysicus en dat is geen toeval.

Ik heb me beperkt tot de gebeurtenissen en belevenissen, zonder gepsychologiseer, of filosofische beschouwingen. Ik heb opgeschreven wat mij het beste is bijgebleven, de meeste indruk heeft gemaakt en het belangrijkste is gebleken in mijn leven. Wat ik heb opgeschreven zijn niet de gebeurtenissen zelf, maar herinneringen daaraan, en meestal herinneringen aan herinneringen, of herinneringen aan gesprekken met anderen en hun herinneringen. Geheugen vertekent, het is niet anders.

Ik draag dit boek op aan Daan, onze jongste kleinzoon.

Elk hoofdstuk beschrijft een afzonderlijke levensfase, van baby tot ouderschap, en kan ook los van de overige gelezen worden.

De wereld van nu verschilt met die van mijn jeugd. Dat zal voor Daan niet anders worden, alleen zal dat verschil

voor hem nog groter zijn. Maar mensen blijven mensen, wezenlijk veranderen mensen niet. Wat hierin te lezen staat, kan daarom in de toekomst nog steeds een waarschuwing en misschien een stimulans zijn.

Amstelveen, februari 2022

Auteur met drie maanden oude kleinzoon Daan

PEUTER

EERSTE JAREN

De ruiten in huis trilden lang na in hun sponningen. Met een luid 'Whamm' ontplofte het gas dat de keuken was binnengestroomd.

Een waterketel werd warm gehouden op het grote Etna kolenfornuis. Kort tevoren stond die ketel nog schrille fluittonen te blazen op het gastel naast het fornuis.

Dokter Sambeek had warm water nodig en snel. Oma But was de trap afgehold voor de waterketel. Een scherpe gaslucht trof haar bij het openen van de keukendeur. In een schrikreflex kon ze nog net de buitendeur opengooien, voordat het gas de roodgloeiende kooltjes in het fornuis had bereikt. Na de knal plopten de wanden van het keukenfornuis bol.

In zijn opwinding had mijn vader het gaskraantje van de gaspit niet goed dichtgedraaid.

. . .

In het kinderkamertje boven was de spanning hoog opgelopen voor dokter Sambeek. De jonge vader naast hem huilde. De uitgeputte moeder keek versuft naar hem op. Haar baby'tje, een jongetje, hield hij ondersteboven met een hand bij zijn beide enkeltjes, en gaf stevige meppen met zijn vlakke andere hand op de nietige babybiljetjes. Huilgeluidjes bleven uit. Geen ademhaling: een stilgeboorte. Ook een snelle afwisseling van koud en warm water hielp niet. Het ventje liep al blauw aan.

Net op tijd kreeg de dokter de ingeving om het keeltje met een slangetje schoon te zuigen. Tot zijn opluchting zag hij de eerst nauwelijks merkbare beweging van het borstkastje. 'Ja, ja, daar komt hij', riep hij weer zelfverzekerd. Eerste babykreetjes verdreven alle vertwijfeling. Vreugdetranen stroomden over de wangen van de jonge ouders. Elly had het broertje waar ze zo vaak om had gevraagd.

Het was 24 maart 1950 in de Kwikstaartstraat 17 te Geleen, Limburg.

De Kwikstaartstraat was een kort nieuwbouwstraatje met aan weerskanten rijtjes van twee en vier woningen onder één kap. Iedere woning had een groene voortuin en een diepe achtertuin. Het straatje werd omzoomd door jonge boompjes op brede trottoirs.

Geleen was een klein stadje van 30.000 mensen, dicht tegen Sittard aan. Daar heb ik mijn jeugd tot mijn 18e jaar doorgebracht.

Als het weer het even toeliet, zette mijn moeder de houten kinderbox in de achtertuin, op het stoepje tegen de achterpui, naast een korte afscheidingsmuur met de burens. Soms kreeg ik een liga-koek in mijn knuistjes om eindeloos lang

op te sabbelen. Frisse lucht was gezond, vond mijn moeder en bovendien kon ze zo ongestoord verder gaan met het huishouden. Mijn eerste jaren heb ik vele uren in die box doorgebracht, hangend met mijn armpjes over de rand of spelend met een paar blokken en met Woef, mijn grote trouwe lapjeshond. Mijn moeder had geen kind aan me.

Het was in het vroege voorjaar, nog fris op de zonnige dag. Mijn moeder had mij stevig aangekleed met een dik donker houtje-touwtje jasje, een donkerblauw pofbroekje en een zelfgebreid wollen mutsje.

Ik sta in de box en tuur naar boven, waar ik geronk hoor, ver in de hoogte, onophoudelijk aanzwellend en weer uitdovend. Het zijn vliegtuigmotoren. Afgetekend tegen de blauwe lucht, zie ik soms een plotselinge lichtflits door de weerkaatsing van zonlicht. Het zijn minuscule zilverkleurige figuurtjes die om elkaar heen wentelen. Het lijken kleine vierkantjes.

Het zijn mijn oudste herinneringen: oorlogsvliegtuigen die een luchtgevecht oefenen. Waarschijnlijk waren het Lockheed Lightning jachttoestellen, die met hun dubbele staarten op vierkantjes lijken. Een jaar of zeven, acht eerder hadden die toestellen nog de immense luchtvloten van bommenwerpers geëscorteerd, diep Duitsland in.

THUIS

Het was vanwege de oorlog dat we in Geleen woonden. Mijn ouders waren Zeeuwen uit Vlissingen, mijn verdere familie is Zeeuws. Mijn vader had de hele oorlog en de naweën daarvan op zee doorgebracht, bij de Nederlandse koopvaardij in Britse oorlogsdienst. Varen wilde hij niet meer na

al die bange oorlogsjaren op de wrede zee, ver van zijn gezinnetje.

Werk was er na de oorlog genoeg in Vlissingen. Dat gold ook voor Rotterdam, waar mijn ouders voor de oorlog hadden gewoond, en waar mijn zus Elly is geboren. Maar beide plaatsen waren zwaar getroffen door het oorlogsgeweld. De woningnood was er hoog.

Geleen bood niet alleen werk, maar ook woningen. Bij het plaatsje lag de grote staatskolenmijn Maurits. Daar omheen verrees in rap tempo een compleet nieuwe chemische industrie. Inmiddels herinnert alleen nog de naam van het bedrijf: DSM, Dutch State Mines, aan haar verleden als kolenmijn. Het uitgestrekte voormalige mijngebied staat nu vol chemische industrie, laboratoria en bijbehorende kantoorgebouwen.

Voor die snelle opbouw was in Limburg onvoldoende geschoold personeel te vinden. Dat werd uit alle delen van het land aangetrokken. Het bedrijf, alom De Mijn genoemd, had hele woonwijken in bezit voor haar personeel. Aan gekwalificeerde werkkrachten werd een ruime woonvoorziening geboden.

De combinatie van werk en wonen was voor mijn vader de reden om naar Geleen te verhuizen. Daar vond hij emplooi bij de opbouw van de chemische industrie. Hun vertrek uit Zeeland was tot groot verdriet van mijn moeder. Heimwee naar Vlissingen heeft ze haar leven lang gehouden. De stap naar Limburg vergaf ze mijn vader nooit. In Geleen voelde ze zich nog Zeeuwer dan toen ze nog in Zeeland zelf woonde. Ze kon zich opwinden over de Limburgse

gewoonte om iedereen van buiten de provincie een Hollander te noemen.

Voor mijn grote zus Elly was Vlissingen een heerlijk speelterrein geweest. Niet alleen het brede zandstrand, ook het kapotgeschoten stadje zelf was een geweldig speelterrein voor haar en haar speelkameraadjes. Het was een hard gelag om dat allemaal op te moeten geven.

Het geduld en de liefdevolle aandacht die mijn vader wel had voor mij, moest mijn grote zus ontberen. Hij had haar nooit als klein kind meegemaakt. Ze was al zes jaar oud toen hij na de oorlog weer thuiskwam. Mijn moeder had zich samen met haar kleine meid door de zware oorlogsjaren heen geslagen, zonder hem. Op een dag kwam hij ineens het leven van mijn zus binnen.

Desillusie, aanpassingsproblemen en opgekropte spanningen hadden mijn vader in een psychische crisis gestort. Nu zou je PTSS als diagnose krijgen met een passende behandeling. Toen was daar geen aandacht voor. Mijn zus, net in haar lastige puberjaren, moest het ontgelden. Als peutertje zag ik toe, en hoorde mijn driftige vader en mijn gillende zusje. Na zo'n uitbarsting zat ik vaak bij mijn nasnikkende grote zus, niet begrijpend haar verongelijkte verhaal aan te horen. Mijn vader ontfermde zich daarna over mij, alsof er niets was gebeurd. Ongemakkelijk voelde dat. Voor mijn moeder was het schipperen in tranen en machteloosheid.

Ondanks alles wist mijn zus met vlag en wimpel haar hbs-diploma in de zware B-variant te halen. Weinig meisjes deden haar dat na. Graag had ze een universitaire opleiding gevolgd. De capaciteiten daarvoor had ze zeker, maar de

steun van haar ouders niet. Na een onbevredigend jaar in de analisten-opleiding van het chemische bedrijf, ging mijn zus terug naar Vlissingen. Daar woonde ze bij oma But en deed in Middelburg de kweekschool. Ik was acht jaar oud toen ze het huis verliet.

Mijn zus had toen al een jaar verkering met haar Jan, een vlotte Delftse student en aanstaand ingenieur, met wie ze ook is getrouwd. Jan was soepel in de omgang en kon goed met mijn vader overweg. Mijn ouders waren ingenomen met hem. Zijn verschijnen deed wonderen voor de verhoudingen thuis. Alsof mijn vader zijn dochter opeens met nooit geopende ogen zag: als jonge vrouw met aantrekkingskracht.

Mijn zachtvaardige lieve grote zus, tien jaar ouder dan ik, was voor mij al een groot mens. Toen ik nog maar twee jaar oud was, ging ze al 's morgens vroeg de deur uit, net als mijn vader. Zij met de trein naar haar hbs in Heerlen, hij op de fiets naar zijn kantoor bij De Mijn.

Overdag was ik alleen thuis met mijn moeder. De meeste andere kinderen in de straat hadden broertjes of zusjes om mee te spelen. Die had ik niet. Erg vond ik dat helemaal niet, want ik verveelde me zelden en ik kon doen en laten waar ik zin in had. Met blokken, autootjes, later knikkers en vooral tekenen met potlood en veel buitenspelen, ik amuseerde me altijd wel, uren achter elkaar.

Mijn vader was blij met zijn zoontje. Hij nam me na thuiskomst van zijn werk steeds op de arm om dingen in huis te bekijken. Van mijn kindergebrabbel maakte hij zelfverzonnen woorden en bedacht er een eigen taaltje bij. Daar ging hij nog mee door toen ik al redelijk Nederlands sprak en hem verbeterde, wat hij goedmoedig onderging.

. . .

De achtertuinen in ons straatje waren door lage ligusterheggen van elkaar gescheiden. Mijn moeder stond over de heg met een buurvrouw te praten, terwijl ik door de tuin scharrelde. Ik had eerst geen notie van wat zo'n gesprek te betekenen had. Voor mij was het een ondoorgrondelijk ritueel van twee grote mensen die stemgeluiden maakten.

Hoe oud ik was toen ik mijn eerste woordjes leerde, weet ik niet. Vaag herinner ik me wel het doorsijpelen van het besef dat mijn moeder in haar gesprekken soms dezelfde woordjes gebruikten, als die ik had geleerd. De magie van haar gesprekken verdween, mijn moeder en de buurvrouw wisselden woordjes uit, soms heel lang en soms moesten ze erbij lachen.

In de winter was het 's morgens meestal ijszig koud in huis. Mijn vader ging als eerste zijn bed uit om de kolenkachel aan het branden te krijgen met lucifers, krantenpapier en een paar houtjes. Het duurde even voor de kooltjes gingen gloeien en nog langer totdat de woonkamer opwarmde. De keuken werd door het keukenfornuis verwarmd, maar in de slaapkamers boven was geen verwarming. In de winterse vrieskou stonden ijsbloemen in dikke fantasiepatronen op de ruiten. Door van dichtbij tegen het bevroren glas te blazen en te wrijven met je vingers en een handpalm, kon je een opening tussen de ijsbloemen maken om te zien of er die nacht sneeuw was gevallen.

Maandag was wasdag, vrieskou of niet. Op een winterse maandag hing de bevroren was als stijve platen aan de waslijnen. Vouwen daarin maken was een grappig spelletje, maar dan werd mama boos, het textiel kon beschadigen.

. . .

De kelder had een afgesloten ruimte voor het kolenhok. Buiten, direct naast de voordeur was een smal stortgat naar dat kolenhok, afgesloten met een klep van groen geverfde planken. Van tijd tot tijd kwam een stoffige vrachtwagen voorgereden, met een platte laadbak vol grote jutezakken met kolen, om onze voorraad aan te vullen.

Ik zat in het zonnetje op de stoep bij onze voordeur, en keek toe hoe de chauffeur vanaf de laadbak steeds een volgende zware, stoffige jutezak op de schouder van een sjouwer zette. Die kwam daarmee over de steentjes van ons tuinpad om die zak met een behendige heupzwaai te legen in het stortgat. Bij het neerploffen van iedere zak stoof een wolk zwart kolengruis op, dat glinsterend in het zonlicht neerdwarrelde.

‘Jongske’, zei de kolenman mismoedig met zijn Limburgse tongval en zijn zwart-omrande ogen, ‘ga later maar goed leren, dan hoef jij dit werk niet te doen.’

STRAAT

Op een zonnige dag hoorde je buiten het gejoel van spelende kinderen, gillend en rennend over straat en door de tuinen. Kinderen waren er veel in ons straatje, want er woonden bijna alleen jonge gezinnen.

Onze directe burens hadden een dochtertje en zoontje. Op de eerste paar jaar na, hadden mijn ouders weinig contact met hen ook al was hij een Zeeuw uit Zoutelande. Zijn vrouw maakte ruzie met de hele buurt. Ze was koffiemeisje geweest bij De Mijn. Ze had gedacht met onze buurman, een laborant, een goede partij te hebben gestrikt. Onze buurman was een typische man. Hij kwam vaak hand-in-hand aanfietsen met een huisvriend, een al even typische man als onze buurman zelf.

In het volgende blok op nr. 21 woonde de familie Van ‘t

Blik met hun drie kinderen Pieter, Marjan en Henkie. Ze vormden het gezellige middelpunt in de straat. We waren goed met hen bevriend.

Naast hen had je een politieagent met zijn vrouw en oudere zoon Jos en dochter Marleen.

Onze andere burens op nr. 15 had een tweeling, een dik en een dun broertje. Het dikke at steeds alles op van het dunne.

Daarnaast op nr. 13 woonde een wufte mevrouw met haar man en een dochtertje met haar jonger visueel gehandicapt broertje. Mevrouw bezorgde de straat een tragisch schandaal, door er met een Amerikaanse vriend vandoor te gaan naar Amerika. Meneer werd daarna gevonden in de kelder, waar hij zich had verhangen.

In het volgende blok woonde een van origine Russische vrouw met man en een dochtertje. De oorlog zal een rol hebben gespeeld bij haar komst naar Nederland, maar het fijne daarvan weet ik niet.

Naast hen kreeg je het grootste gezin uit de straat met een zoontje en vier jongere dochtertjes. Ze hadden een prachtig groot aquarium vol kleurige visjes en een terrarium met allerlei kruipdiertjes. Meneer was gebiologeerd door de biologie. Zijn gesprekspartners raakten onvermijdelijk en onverbiddelijk verstrikt in lange monologen over beestjes en planten. Het zoontje was een enthousiast, maar wat apart joch. Wormen kon je volgens hem eten. Vogels deden dat immers ook. Zijn vader had het hem gezegd. Hij demonstreerde het met een zelf gevangen regenworm, tot afgrijzen van de toeschouwers. Met zo'n kronkelende worm in de hand joeg hij gillende meisjes voor zich uit.

Aan onze overkant had je een huisvader die ervan werd verdacht gevoelig te zijn voor het flirtgedrag van zijn wufte overbuurvrouw.

Naast hen hadden ze twee zoontjes. Mevrouw werd steeds met emmers sop gesignaleerd als haar man na zijn

werkdag al in aantocht was. Dan ging hij haar nog helpen ook. Daarnaast woonde een christelijke meneer met zijn vrolijke, spraakzame Joodse vrouw en hun dochtertje. Hij was actief voor dezelfde kerk als mijn moeder.

Schuin tegenover ons woonde het kinderloze echtpaar De Vos van Havezate. Hij fietste altijd met één hand aan het stuur, want zijn andere hand was van hout en eindigde in een leren handschoen. Die arm hing altijd strak omlaag en onderstreepte zijn voorname uitstraling. In de straat woonde een korte tijd nog iemand met een deftige dubbele naam, een jonge ingenieur; ze hadden een telefoon, voor ernstige gevallen mochten andere straatbewoners die ook gebruiken.

Mannen waren kostwinners, overdag op hun werk. 's Morgens fietsten ze er al vroeg heen. Tussen de middag kwamen de meesten voor het middageten thuis en tegen zessen kwamen ze allemaal weer terugfietst.

Vrouwen zorgden voor gezin en huishouding. Nog tot 1956 waren ze voor de wet handelingsonbekwaam en konden weinig zonder toestemming van hun echtgenoot. Een beroep voor getrouwde vrouwen was daarmee praktisch uitgesloten. Mijn vader vertelde eens over een delegatie uit Rusland met vrouwelijke ingenieurs, ondenkbaar in Nederland, daar werd van opgekeken.

's Ochtends hoorde je bezorgers komen en gaan; het hoefgeklak van het voortsjokkende paard voor de wagen van groenteman Vallen, immer in zijn vaalblauwe stofjas met alpinopetje; de houten bakfiets van de broodbezorger; het piepende driewielerkarretje van de melkboer. Soms tufte het gemotoriseerde wagentje langs met garen en naaigerei van een koopvrouw zonder benen. Het verhaal wilde dat bij haar

een been afgezet moest worden vanwege bloedvergiftiging, maar dat daarmee per abuis aan haar verkeerde, nog goede been was begonnen.

Eens per week trok een kaasboer met zijn bakfiets langs de deur. Een buurvrouw wist te vertellen dat hij plassend tegen een boom was gesignaleerd. Zijn handen had hij daarna afgeveegd aan zijn broek. Aan diezelfde broek veegde hij ook het lange mes af, waarmee hij kaasstukken afsneed. Dat verhaal verspreidde zich razendsnel. Veel kaas heeft hij niet meer verkocht in onze straat.

Vrouwen regeerden de straat overdag. Over en weer kwamen ze bij elkaar op de koffie of thee voor de laatste roddels. Dat was meestal 's middags, want de ochtenden waren gevuld met boenen, schrobben en het bereiden van de maaltijd. Ze zochten ook steun bij elkaar, soms over prangende intieme zaken. Mijn grote zus kreeg daar wel eens wat van mee. Jaren later vertelde ze mij daar iets over.

Een buurvrouw had zichzelf nieuwsgierig met een spiegel vanonder bekeken. Ze was zich rot geschrokken, 'afschuwelijk' had ze uitgeroepen. De aantrekkingskracht voor haar man was haar een raadsel. Bij een ander zat een onvoldaan intiem leven haar zo hoog dat ze het beschroomd ter tafel bracht. Bij haar man was het steeds na enkele seconden alweer voorbij. Hoe zat dat bij de anderen, wilde ze weten. Nog een ander kende dergelijke schroom helemaal niet en verhaalde olijk over het forse formaat waarmee de schepping haar man had uitgerust. Onbeschaamd vertelde ze over haar man, die 's nachts over toiletbezoek droomde. Ze schrok wakker van haar drijfnatte en geleidelijk aan afkoelende rug.

's Middags lag ik onwetend en onbekommerd in mijn ledikantje met Woef, mijn grote lapjeshond. Ik sliep lang en veel. Gefilterd zonlicht scheen door de groengeel gekleurde gordijnen. Buiten speelden kinderen, dat kon je moeilijk ontgaan.

Grote gezinnen waren er niet in onze straat. Dat was anders in het straatje bij ons achter. De achtertuinten daarvan grensden via een smal paadje met meidoornheggen aan de onze. Veel Nederlands werd daar niet gesproken, alleen maar Limburgs. De huizen waren wat kleiner en de achtertuinten niet zo diep als de onze.

Schuin bij ons achter woonde een groot gezin met zeker tien kinderen en ieder jaar kwam er weer een bij. In hun tuin lagen steeds matrassen op keukenstoelen te drogen, besmeurd door bedplassers, en er hingen ieder dag vale lakens over de waslijnen. In onze straat hing de was alleen op maandag aan de lijn. Constant hoorde je ruziënde, vuile kinderen met snot langs hun neus. Mijn moeder sprak die achterbuurvrouw wel eens. Ze vertelde dat één van haar zoontjes kwijt was. Een ander kind had gezegd: 'Ach, laat het toch lopen, we hebben er genoeg' (in het Limburgs: 'Och, loat het toch loape, vir hubben dr zat'). Ze was er ontdaan over: dat kind hield dus niet zo erg van dat broertje.

Nee, gezellig leek het me helemaal niet, zo'n groot gezin.

MAAS

Op een warme zomerse dag gingen we soms met de fiets naar de Maas bij Meers. Een kinderzitje was aan het stuur van mijn vaders fiets bevestigd. Ik zat erin met een zonneklep van groen doorzichtig plastic. Mijn zus ging niet altijd mee. Ze had huiswerk te doen en had haar eigen bezigheden.

Het was nog een flink stuk fietsen. Als de brug over het Julianakanaal in zicht kwam, was de bestemming nabij. Nog een klein stukje langs het kanaal, daarna een lage rivierdijk over en van verrassend dichtbij zag je de glinstering van de zon in de traag stromende rivier, meanderend langs groene oevers.

Mijn ouders zetten hun fiets tegen het brede roestige hek van een afgesloten weiland op de dijk waar koeien graasden. Je moest nog uitkijken met die beesten. Toen we op weg naar de ligweide even niet opletten, kwamen er een paar nieuwsgierig aan kuieren. Ze haptten naar onze tassen op de bagagedrager vol picknickspullen, handdoeken en ander badgoed. Mijn groene plastic zonneklep lag er los bovenop. Die zag ik vermalen worden in een traag kauwende koeienmuil.

Er waren vaak bekenden van mijn ouders bij. Die kwamen meestal wat later, want wij gingen al vroeg op pad, terwijl zij nog naar de kerk moesten. Mijn moeder ging ook ter kerke, maar ze was rekkelijk genoeg om mijn ongelovige vader niet te ontrieven op zijn vrije dag. Mijn vader lag het liefste in zwembroek op een handdoek te bakken in de zon. Mijn moeder zat ernaast en las een bibliotheekboek of kletste met een vriendin.

Langs de oevers was de rivier ondiep. Afgeronde bemodderde stenen vormden de bodem. Flintertjes rivierklei dreven als vuile sneeuwvlokjes langzaam voorbij. Je kon de klei ruiken.

In het midden stroomde de rivier sneller en trok venijnige korte golfjes, die naar de kant toe afvlakten. Ik speelde aan de oever, pootjebadend en verkoeling zoekend in het

water. Net zomin als thuis, hoefden mijn ouders zich veel om mij te bekommeren. Ik amuseerde me toch wel. Zwemmen kon ik nog niet, maar ik had een opblaasbaar zwembandje om. Zittend en liggend in het water merkte ik als mager ventje het krachtige drijfvermogen van dat kleurige bandje. Grappig, als je iets verder van de kant stapte, kon je er languit in blijven hangen zonder de bodem te raken. Nog iets verder en je kon rechtop staan, met gebogen armen leunend op het bandje. Met de tenen van je gestrekte voeten kon je nog de stenen op de bodem raken. Ook met je tenen los van de bodem kwam je met wat peddelbewegingen van je handen een beetje vooruit. Dat was opwindend.

De rivier was hier niet breed. Zo kon je gemakkelijk aan de overkant komen. Langzaam vorderend, kwam ik steeds dichterbij de andere oever. Aandacht voor mijn ouders had ik niet, daarvoor ging ik teveel op in mijn avontuurlijke zwemtocht.

Ineens realiseerde ik me de luide stem van mijn moeder te horen. Toen ik omkeek, zag ik haar hevig gebarend rechtop zitten en mijn vader aanstalten maken om het water in te rennen en mij af te houden van mijn plan. Met een paar krachtige zwemslagen achterhaalde hij mij en sleepte me tot mijn grote verontwaardiging weer terug aan de kant. Wat kon me gebeuren? Ik kon zo toch ook zwemmen?

Na zo'n zonnige dag aan de Maas fietsten we langs het Julianakanaal weer terug naar huis. Er was een smal rijwielpad vlak naast het steile talud van het kanaal. Mijn vader reed voorop met mij in het zitje aan het stuur. Mijn moeder fietste er achteraan. Ik was in een baldadige stemming, luid zingend met driftige arm- en beengebaren, mijn voeten los van de uitklapbare pedalen van het kinderzitje. Een cowboy waande ik me, in wilde galop over de prairie.

Plotseling een scherpe pijscheut, akelig geknars van schurend metaal en gevloek van mijn vader; mijn rechterbeentje was beknelde geraakt tussen de vork en de spaken van het voorwiel. Ik gilte het uit. Mijn vader remde uit alle macht en moest al vallend zien om niet in het kanaal te belanden. Mijn moeder reed tegen ons op en viel ook bijna.

Mijn vader wist snel op te staan en begon het voorwiel voorzichtig terug te draaien om mijn ontvelde beentje los te wurmen. Mijn gehavende onderbeentje bloedde flink, maar er leek niets gebroken. Met lapmiddelen werd het verbonden. In het voorwiel zat een slag. Fietsen lukte niet meer. Mijn vader moest lopen, zijn fiets aanduwend waarop ik nasnikkend in het zitje zat. Het werd een lange terugtocht. De verwijten die mijn moeder op mijn vader liet neerdalen, maakten de stemming er niet beter op.

AMERIKA

Auto's waren er nog nauwelijks. De eerste auto van iemand in de straat was een raar petieterig geval. Ineens stond dat ding er. Het leek een stuk romp op wielen van een klein jachtvliegtuig uit de oorlog, waarvan de voor- en achterkant er samen met de vleugels vanaf gezaagd waren. Alleen het cockpit-gedeelte was overgebleven. Het was een Duits fabricaat van een vroegere vliegtuigbouwer uit de Nazitijd. Toch stond een grote kring bewonderende kinderen door de ruiten van het voertuigje naar binnen te staren. Een wijsneuzig ventje kon op de kilometerteller kijken. 'Hij rijdt zeker wel honderd', verklaarde hij, de anderen waren onder de indruk: 'wat hard!'

Voor onze deur stond korte tijd een auto, een zeldzaam grote en luxe Amerikaanse slee. Die was van onze logés. Ze

kwamen uit New York. Ik wist van die stad door de foto's en plaatjes uit de boeken van mijn vader. De hoogste gebouwen aan de rijksweg in Geleen vergeleek ik in gedachten wel eens met New Yorkse wolkenkrabbers uit die boeken. Amerika, het werkelijk bestaande science fictionland. Alles daar was grootser, mooier, overweldigend en eindeloos ver hier vandaan. Mijn vader kende het. Hij was er vaak geweest en ik bewonderde hem erom.

Onze Amerikaanse bezoeker met zijn vrouw was van Nederlandse afkomst. Zijn naam was Marckenstein, een forse goedlachse man, keurig in het pak. Hij was een stuk ouder dan mijn vader. In de oorlog hadden ze elkaar leren kennen.

Dit stel was per oceaanschip naar Nederland gekomen en had daarbij hun auto meegenomen. Hij wilde de grote Amerikaanse oorlogsbegraafplaats van Margraten bezoeken. Samen met mijn vader mocht ik mee. Een fascinatie voor auto's, als zoveel jongetjes, heb ik nooit gehad. Maar dit was voor het eerst dat ik in een auto zat, en dan nog wel zo'n Amerikaanse luxe slee. Limburgse dorpjes zoefden aan ons voorbij, moeiteloos ging dit alles. Hoe anders dan voorop bij papa, zwoegend op zijn fiets. Droomland Amerika beleefde ik zo ook al een beetje in deze zachtleren autozitting.

WARENHUIS

Heerlen was het dichtstbijzijnde winkelcentrum van naam. Op een zaterdagmiddag gingen we er heen, op de fiets. Daar was een warenhuis met iets nieuws en bijzonders: een roltrap. Ik probeerde het me voor te stellen; een bewegende trap had mijn moeder gezegd. Op een gewone trap moest je al goed opletten en als de treden onder je voeten dan ook nog

eens bewogen!?! Ik zag het al voor me: je schrap zetten om er niet vanaf te tuimelen. Ik was benieuwd. Het technische wonder viel tegen, erg spectaculair was het niet.

Wel zag ik iets anders, waar ik mijn ogen niet van af kon houden. Gefascineerd bleef ik staan kijken terwijl mijn ouders de koopwaren keurden. Op een paar meter afstand stond een dwerg. Hij had kleine beentjes en een groot hoofd met een verrassend doorleefd gezicht als van een oudere man. Mijn ouders hadden geen aandacht voor hem, maar ook niet voor mij. Ze waren verder geschuifeld tussen alle uitgestalde waar, maar ik bleef ongegeneerd staren naar zijn wonderlijke verschijning, niet veel groter dan ikzelf. Hij stond net als ik in een labyrint van benen tussen toonbanken, waar wij niet overheen konden kijken.

Toen ik mij om wilde draaien naar mijn ouders, stonden ze er niet meer. Geschrokken keek ik rond, maar nergens zag ik ze in de mensenmenigte. Ik dwaalde snikkend door de gangpaden tot een lief verkoopstertje zich over mij ontfermde. Ze tilde me op en liep met mij door de mensenmassa, op zoek naar mijn ouders. Lang hebben we zo rondgedoold in dat immense warenhuis; ik toch een beetje veilig, tegen haar aan gevlijd. Plots zag ik mijn ouders weer. Ze waren ontdaan, en wanhopig op zoek geweest naar mij. Ze waren de winkel al uitgelopen en ontredderd weer teruggekomen. Hun grootste angst leek werkelijkheid: iemand had mij ontvoerd.

Niet zo fijn, een warenhuis. Nooit meer gevonden ook.

KINDERLOKKER

Voor kinderlokkers werden we al vroeg gewaarschuwd. 'Nooit snoepjes aannemen van vreemde mannen', waar-

schuwde mijn moeder bij herhaling. Dan konden ze je meenemen en was je weg, misschien wel voor altijd. In de straat ging bij kinderen het gerucht dat er een kinderlokker in de buurt was gezien. De grotere kinderen vertelden er opgewonden verhalen over. Alle kinderen stonden erbij te luisteren.

‘We gaan hem zoeken en pakken’, riep een van de groteren. Kleine kinderen als ik liepen graag mee. Waar was hij dan? Een ouder kind wist: ‘In het Sportpark, kinderlokkers lopen altijd rond in bossen en parken.’

Het Sportpark lag vlakbij. Ons straatje stond haaks op de brede Kummenadestraat. Daarachter lag het grote Sportpark. In het park met fraai aangelegde paadjes tussen de bloemenperken, gazons en hoge bomen lagen enkele sportaccommodaties. Onder aanvoering van de grotere kinderen van een jaar of twaalf liepen we er heen. Het was een flinke groep van misschien vijftien jongens en meisjes, groot en klein. Spannend was dit zeker! Zo liepen we een paar paadjes af op zoek naar de schurk. Tuinmannen met harken over hun schouder passeerden ons, een kuierende priester in een bruine pij ook, een lawaaierig groepje jongvolwassenen, een paar keuvelende nonnen, maar geen kinderlokker.

Op aangeven van een van de groteren gingen we allemaal naast elkaar zitten op de stenen afrastering van een bloemenperk om te beraadslagen. Wij kleintjes luisterden maar half, wij probeerden ons voor te stellen hoe trots onze ouders op ons zouden zijn als we de kinderlokker hadden gevangen. Opeens zag iemand in de verte een iets oudere man in een regenjas aan komen wandelen. Hij had een grijze gleufhoed op. ‘Dat is hem’, siste iemand zachtjes. Maar hoe nu verder? Hoe pak je hem eigenlijk? En na onze overmeestering, wat doen we dan? Intussen was de kinderlokker al

dichtbij gekomen. ‘Dag kinderen,’ zei de kinderlokker vriendelijk en kuierende op zijn gemak weer verder. Wij keken hem verstard aan, en bleven zitten. Niemand deed iets. Toen hij al ruimschoots gepasseerd was, zijn we maar weer teruggelopen naar onze straat, de grotere kinderen beschaamd stil. Voor ons kleintjes was het wel spannend geweest, maar toch jammer, geen trotse ouders.

HOMO'S

Op een verjaardag van mijn ouders werd ‘s avonds steeds hetzelfde kringetje uitgenodigd van vooral oud-varensgezellen met hun vrouw, die ook in Geleen en omgeving waren neergestreken. Stoelen werden in een brede kring rond de kamer gezet, met tussentafeltjes vol glazen en zoutjes, en aan de kant van de mannen asbakken en sigaretten. Mannen met bier en een enkeling met jenever zaten aan de ene kant, vrouwen met een kersenbittertje of advocaatje aan de andere. Ik mocht wat langer opblijven. De kamer hing al snel vol sigarettenrook. Afwisselend zat ik even bij de mannen en de vrouwen. De gesprekken ontgingen me, maar soms ving ik iets op. Ik hoorde de vrouwen met huiver praten over een soort mannen, homo’s, hoorde ik ze zeggen.

Toen ik naar bed moest, probeerde ik het me voor te stellen. Wat voor gruwelpraktijken zouden die er dan op nahouden? Het opeten van kinderen was me al wel bekend van een kindersprookje. De volgende dag, de rooklucht in huis was om te snijden, vroeg ik het aan mijn moeder.

‘Wat doen die homo’s dan?’ Mijn moeder zette een gezicht vol afschuw, terwijl ze naar passende woorden zocht voor mijn kinderzieltje. Met grote ogen wachtte ik haar onthulling over dit vreselijks af. ‘Nou,’ zei mijn moeder, met een vertrokken gezicht alsof er een hondendrol voor haar neus lag:

‘Dat zijn mannen die elkaar een zoen geven.’

‘Hè, was dat het?’

Dat zag je niet zo vaak. Dat was wel waar, maar was dat nu zo verschrikkelijk?!

PIETER

Pieter was mijn beste vriendje, Pieter van 't Blik. Hij had net zulk spierwit haar als ik. Pieter was ruim een jaar ouder en was bij het tuinhek bij ons achter verschenen, toen ik nog buiten in de box stond met mijn Woef en een paar blokken. Mijn moeder had hem de tuin in gelaten om hem naar mij in mijn box te laten kijken. Opgewonden stond ik zijn komst over het grind van ons tuinpad af te wachten, met mijn onbeholpen motoriek zwaaiend met een paar blokken stevig in mijn knuistjes. Daarmee raakte ik zijn hoofd en gezicht, geschrokken droop hij huilend weer af, mij in verwondering achterlatend. Toch kwam hij nog vaak terug.

Pieter was wel ouder, toch was ik iets langer dan hij. Pieter was wat gedrongen, ik lang en mager. Mijn geringe gewicht was niet verwonderlijk, want eten sloeg ik het liefst over. Het dreef mijn moeder tot wanhoop. Mijn vader zei daar niet zoveel over. Begrijpelijk, want hij was zelf als kind ook zo'n lastige eter geweest. Ik lustte bijna niets, groentes vond ik weerzinwekkend. Ik liet mijn bordje vaak onaangeroerd, hoelang ik ook aan tafel moest blijven zitten. Menige maaltijd heb ik zo vergald. Voor het advies van dokter Sambeek om mij een tijdje eten te onthouden, bleek ik ongevoelig. Ik vond dat wel best, hongergevoel was mij onbekend. Melk dronk ik wel en veel en soms samen met een boterham. Toch groeide ik flink en was erg lang voor mijn leeftijd.

Dergelijke eetproblemen kende Pieter niet. Hij moest

eerder afgeremd worden, want hij at met gemak naast zijn eigen bord ook andermans bord leeg. Als we over en weer bij elkaar aten, kon hij me verlossen van mijn ongewenste bordvulling. Eten bij anderen ging alleen over de broodmaaltijd. Mij ergens warm mee laten eten, zou de sfeer flink verpesten. Dat deden mijn ouders die van Pieter niet aan.

Op straat waren Pieter en ik, met onze opvallend hagelwitte kopjes, bijna altijd samen te vinden als een onafscheidelijk duo, ook als we met andere kinderen speelden. Het was fijn spelen buiten: op straat of in de boomgaard achter ons straatje appels zoeken, vlinders op bloemen vangen met een jampotje, ridder, indiaantje of soldaatje spelen, in lage boompjes klimmen, de mogelijkheden waren onbegrensd.

Bij Pieter thuis kwam ik graag. Het was een hartelijk en gastvrij gezin. Pieter kwam ook bij ons thuis, maar veel vaker was ik bij hen te vinden. Bij Pieter thuis werd Limburgs gesproken, maar tegen mij spraken ze Nederlands.

Pieters vader was een zeldzaam voorbeeld van assimilatie in Limburg. Oorspronkelijk kwam hij uit Hasselt in Overijssel. Hij had Limburgs geleerd en was voor zijn Sittardse vrouw katholiek geworden. Hij was graag gezien, in gezelschap draaide het al snel om zijn grollen en kwinkslagen. Familie of kennissen kwamen graag en vaak op visite. We hoorden hem dan mopperend op weg naar de voordeur gaan, als daar onaangekondigd bezoek stond en zijn rust verstoorde. Als de deur openzwaaide klonk onveranderlijk: 'Ha sjön! kom d'r in, kom d'r in.' De visite was verzekerd van een genoeglijke verblijf. Pieters moeder zette koffie en haalde vlaai uit de kelder. Pieter en ik kregen dan ook een stuk met een glaasje ranja. Die vlaai lustte ik wel, graag zelfs.

Pieters vader werkte als ondergronds opzichter in De Mijn. Ook zonder hem was het bij Pieter thuis een gezellige

inloop. Niet alleen bekenden, maar ook de leveranciers van kruidenierswaren zaten vaak lang aan de keukentafel, voorzien van koffie en vlaai om te kletsen met Pieters moeder.

Pieter en ik speelden vaak in de keuken of in de naastgelegen serre. Pieter kreeg al vroeg Lego-speelgoed. We zaten ermee aan de keukentafel naast het knusse warme kolenfornuis. Een zo hoog mogelijke toren maakten we met de Lego-blokjes. Ineens viel die toren om, op het hete fornuis. Ook Pieters toegesnelde en hevig geschrokken moeder kon alleen machteloos toezien hoe de kleurige steentjes verschrompelden tot een stinkende smurrie op de hete kookplaat. Ondanks alle schuurmatjes bleven de afdrukken van het gesmolten plastic altijd zichtbaar op het metaal.

Dit soort ongelukjes overkwam ons wel vaker bij Pieter thuis. Zijn moeder hield het meestal bij het dreigement: 'wacht maar af tot papa thuiskomt.' Die kon flink uit zijn slof schieten en Pieter soms een ongenadig pak rammel bezorgen. Ik was dan al lang naar huis gestuurd of had me zelf uit de voeten gemaakt. Eerlijk was het niet, want vaak was ik minstens even schuldig aan het onheil en ook vaak de kwade genius van een spel dat alleen verkeerd af kon lopen. De volgende dag hoorde ik het relaas van mijn speelkameraadje, krachteloos zinnend op wraak. Weigeren om mee naar de kerk te gaan, was een van zijn weinige wapens.

Het ging een keer mis terwijl zijn vader thuis was. Pieters broek was hem te lang. Hij nam het onbezonnen besluit er zelf met de schaar een randje vanaf te halen. Een recht stuk afknippen bleek moeilijker dan gedacht. Gelijke stukken knippen van twee pijpen was nog veel moeilijker. Die broek raakte onherstelbaar verknipt. Verbergen van het onheil voor zijn vader was kansloos. Diens gezicht stond op onweer

toen hij de aangerichte schade overzag. Tot wanhoop gedreven beet hij zijn zoontje toe:

‘Leg mij eens uit ventje, wat hebben wij misdaan, dat wij jou gekregen hebben!?’ (‘Noe zek mich ins junkske, wat hubbe vir gedon, dat vir dich gekrege hubbe!?’)

Toch bleven dit uitzonderingen. In de regel vermaakten we ons uitstekend en bleef het erg gezellig. Onze ouders konden ook goed met elkaar overweg. Als er bij ons iets te vieren viel, waren Pieters ouders ook van de partij, met Pieters vader als gangmaker en graag geziene gast.

GELOOF

Op zondagochtend moest Pieter steeds met zijn ouders mee naar de kerk en vaak ‘s middags nog een keer voor het lof. De katholieke kerk speelde een hoofdrol in de gemeenschap.

Dat merkte mijn zus Elly toen ze nog maar net in de straat woonde. Veel leeftijdgenootjes had ze niet. Aan de overkant woonden twee meisjes die ongeveer even oud waren als zij. Toen Elly op hen afstapte, vroegen ze eerst of ze katholiek was. ‘Nee’, zei Elly. Toen wilden die meisjes weten of ze dan soms protestants was. Elly kende dat woord niet, haar moeder ging naar de Hervormde Kerk. ‘Dan ben jij een heiden en mogen we ook niet met jou spelen.’ Mijn zus was verbluft en verdrietig.

In het voorjaar werden processies georganiseerd door de katholieke kerk. In de straten waar die langs zouden trekken, werd al dagen tevoren aan de versieringen begonnen. Ook in onze straat werd met krijt een patroon getekend, dat later met verschillende kleuren zand werd ingevuld tot een fraaie loper waar de stoet overheen zou trekken. Op de trottoirs werden tegels weggehaald om palen te plaatsen met banieren

in de witgele kleuren van het Vaticaan. Pieters vader ging langs de deuren om te vragen de vlag uit te hangen als de processie langs zou komen. Hij zou die vlaggen ook nog kunnen leveren. Mijn vader wilde daar niets van weten, hij had niets op met het geloof, welk geloof dan ook. Maar ook bij veel anderen, misschien bijna de helft in onze straat, ging de vlag niet uit.

Op een zondagochtend trok de processie langzaam voorbij, vooraan in de optocht van gelovigen werd een baldakijn gedragen met daaronder een groot Mariabeeld. Voorop liep de pastoor eentonig strofes van gebeden te declameren, die half mompelend door de gelovigen werden herhaald. De katholieken langs de kant knielden, anderen bleven rechtop staan. Een forse minderheid van niet-katholieken werd zo zichtbaar in ons straatje.

VOETBAL

Voetbal was groot in het Geleen van de jaren vijftig. Fortuna'54 was spraakmakend. Het halve Nederlands elftal stond onder contract bij die Geleense voetbalclub, opgericht door een kapitaalkrachtige inwoner, Joosten. Hij was samen met de Amsterdammer Stoop, de initiatiefnemer van het betaalde voetbal in Nederland.

Op de zondagmiddagen gingen we vaak op visite bij het bevriende echtpaar Hellinga in de Henry Hermanslaan, recht tegenover de ingang van het Maurits-voetbalstadion waar Fortuna'54 speelde. Vanuit hun woonkamer kon je een deel van het voetbalveld zien. Na de pauze zwaaiden de hekken open en mocht iedereen gratis naar binnen. Met mijn vader en meneer Hellinga mocht ik mee de staantribunes op.

Die stonden vol mannen in hun zondagse pak en overjas

met gleufhoed. Ik keek verwonderd naar al die rondrennende mannen op het grasveld in hun kleurige hemden en korte broekjes. Mijn vader had het me uitgelegd van dat balletje trappen. Ik zag lang niet altijd wat er op het veld gebeurde, eigenlijk alleen als mijn vader me optilde. Maar dat het om iets heel belangrijks ging, kon ik wel zien aan iedereen om me heen. Als Fortuna'54 speelde, hoorde je het stormachtig aanzwellende gejuich of geloei uit duizenden kelen tot in iedere uithoek van het plaatsje.

VLISSINGEN

Mijn vader had drie weken zomervakantie. Dan logeerden we altijd bij mijn oma But in Vlissingen. Ze was al weduwe voor mijn geboorte. Ze woonde in de bovenwoning aan de Sottegemstraat met uitzicht op het schoolplein van de Bonedijkeshoel. We reisden per trein. De grote koffers stuurden we vooruit. Fietsen en tassen namen we mee de trein in. Het was een hele onderneming want je moest vier keer overstappen. Het vakantiegevoel begon pas echt voorbij station Goes, dan kon je al in de verte de grote kranen van de Vlissingse scheepswerf zien.

Onze vakantie kende steeds dezelfde elementen: een dagje met de fiets naar Lewedorp, bij de boerderij van boer en boerin De Baar, waar mijn moeder met Elly lange oorlogsjaren had doorgebracht. De boerderij lag vlakbij de Sloedam, waar zwaar is gevochten zoals verfilmd is in 'De slag om de Schelde'. Verder een fietstocht rond Walcheren en veel visites aan familie en kennissen. Maar de hoofdzaak was het strand.

Of een vakantie geslaagd was of niet, hing af van de zon. Een zonnige dag betekende strand, en strand een feest. Een stranddag was een hele operatie, er moest van alles meege-